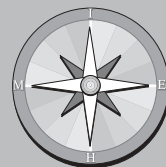

irakaslearen liburua

H E O K

3 MAILA

I g a r a

IGARA izeneko ikas-irakas material honek HABEk sortutako **Helduen Euskalduntzearen Oinarrizko Kurrikuluan** du izaera eta, 97/98 ikasturtean, programan definitzen den **3. maila** saiatzeko euskaltegietako irakasleekin batera egindako lan-egitasmo baten ondorio da.

Asmo sendo batek gidatu zuen hasiera-hasieratik eginkizun hau: testualitatea lantzeak. Baina horren aldeko apostua oso agerikoa izan bada ere, ez da lan erraza izan.

Bestalde, azpimarratu nahi dugu ez dela esperimentazio formalik egin eta horregatik, bakar-bakarrik egileek beraiek eta beren euskaltegietan saiatu dituztela proposatutako jarduerak.

Baliabide gutxirekin eta epe laburrean egindako lana duzu eskuartean duzun hau. Mugak muga, gure egitasmo honetan parte hartu ez duten beste irakasle guztiei ere balio izango zaiela uste duelako eman du argitara HABEk, aldi berean egile izan diren irakasleei hartu duten lana eta egin duten ahalegin berezia aitortzeko.

Antzeko ikastunitateak sortzen lagunduko dutela uste dugu. Hala balitz, gure helburu nagusia asean litzateke.

Jokin Azkue Arrastoa
HABEko Zuzendari Nagusia

HABE

EGILEAK:

Proiektuaren arduraduna: **Juxto Egaña** (HABEko Hizkuntzaren Didaktika arduraduna)

Kudeaketa: **Joanba Bergara** (HABEko Prestakuntza arduraduna)

Koordinatzaile didaktikoak: **Esther Isasa** (HABEko teknikaria)

Eskarne Lopetegi (HABEko teknikaria)

Partehartzaileak: **Joseba Arbelaitz** (Hernaniko Udal Euskaltegiko irakaslea)

Jokin Nazabal (Hernaniko Udal Euskaltegiko zuzendaria)

Diseinua eta maketazioa: **Olaia Ubeda**

Sabin Arzelus (HABEko teknikaria)

Gemma Sarasua (HABEko idazkaria)

HABE Erakundeak eskerrak ematen dizkie Hernaniko Udal Euskaltegiari eta Udalari materialgintza proiektu honetan parte hartzerakoan agertu duten borondateagatik.

Gure esker ona ondoren aipatzen direnei hainbat material eta ideia hartzeko baimena eman digutelako.

Txuri-beltz saioa. Gaia: Ezkontzak. ETB.

Baztan. *EGUZKI-LORE* saila. ETB.

Artze, J. Laboa M. *Baztango bazterrak*. Bat. (hitzak)

1. Sarrera

1 . Irakaslearentzako oharrak	4.or.
2 . Ikastunitatearen ibilbidea	4-5.orr.
3 . Ikastunitatearen edukiak eta helburuak	6-7.orr.

2. Sekuentziak

A Sekuentzia

1 . jarduera: Ea zer dakigun!	8-9.orr.
2 . jarduera: Baztango bazterrak	10-12.orr.

B Sekuentzia

3 . jarduera: Zer da oinordetza?	13-14.orr.
4 . jarduera: Atez kanpoko inkesta	15-17.orr.
5 . jarduera: Txanda luzean	18-19.orr.

C Sekuentzia

6 . jarduera: Zer izan daiteke gaueko lana?	20.or.
7 . jarduera: Gau-lanean hamaika pasadizo	21.or.
8 . jarduera: Beste zenbait pasadizo	22.or.

D Sekuentzia

9 . jarduera: Ikasleek ere badute zer kontatua	23.or.
10. jarduera: Elezaharrak eta legendak	24.or.

3. Eranskinak

1 . Testuak	25-28.orr.
2 . Transkripzioak	29-34.orr.

1

Sarrera

1

Irakaslearentzako oharrak

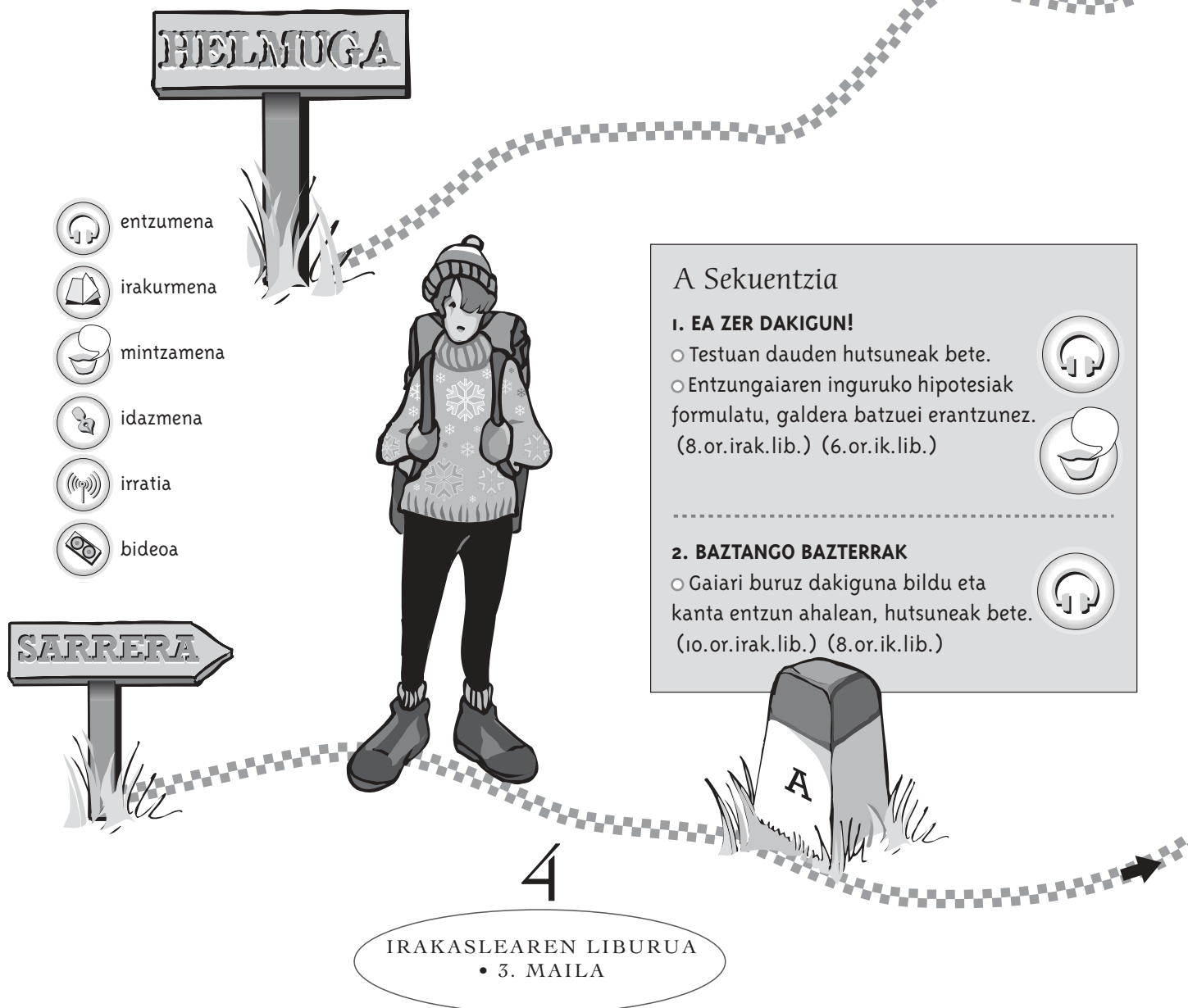
Ikastunitate honetan Euskal Herriko bailara batetik datorkigun usadio zahar baten berri izango dugu hizketagai. Honen haritik, argudioak ordenatzeko, adibideak emateko, esandakoa birformulatzeko... lanabes diskurtsiboak landuko ditugu.

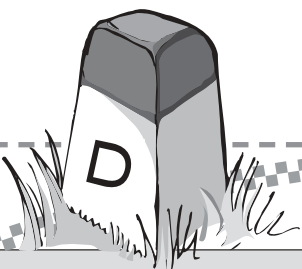
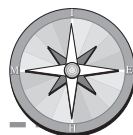
Bailara horretatik bertatik etorriko zaizkigu, bestalde, hainbat pasadizo, narrazio-baliabideak jorratzeko ezin aproposagoak izango direnak. Hala ere, ikasleek kontatuko dituzten pasadizo xelebreekin hartuko dugu gozaturik handiena.

Ebaluazioa azkenerako utziko dugu: jatorrizko hitzun baten pasadizoak ikasleek beren jardunaz hausnartzeko balio izango du.

2

Ikastunitatearen ibilbidea

D Sekuentzia

9. IKASLEEK ERE BADUTE ZER KONTATUA

- Ikasleek gertaerak elkarri kontatuko dizkiote eta xelebreena aukeratuko dute grabatzeko.

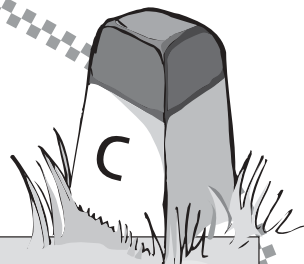
(23.or.irak.lib.) (24.or.ik.lib.)

10. ELEZAHARRAK EDO LEGENDAK

- Entzundako eta ikasleek sortutako pasadizoak konparatu.

(24.or.irak.lib.) (25.or.ik.lib.)

C Sekuentzia

6. ZER IZAN DAITEKE GAUEKO LANA?

- Gaiaren inguruko hipotesiak egin, bideo-pasartea ikusi eta galderei erantzun.

(20.or.irak.lib.) (19.or.ik.lib.)

7. GAU-LANEAN HAMAIIKA PASADIZO

- Testua berreraiki, eskema lagun.

(21.or.irak.lib.) (21.or.ik.lib.)

8. BESTE ZENBAIT PASADIZO

- Irakurgaiak irakurri, ideia nagusiak atera eta elkarri kontatu.

(22.or.irak.lib.) (23.or.ik.lib.)

B Sekuentzia

3. ZER DA OINORDETZA?

- Testua entzun eta berreraiki.

(13.or.irak.lib.) (10.or.ik.lib.)

4. ATEZ KANPOKO INKESTA

- Argudiatzeko hainbat molde eta inkesta batek eragindako iritziak baliatuz, eztabaidatu.

(15.or.irak.lib.) (12.or.ik.lib.)

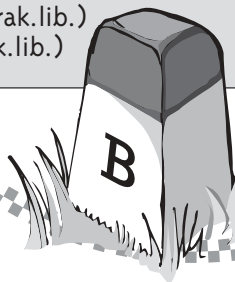

5. TXANDA LUZEAN

- Eztabaida-saioa ikus-entzun ondoren, argudio-baliabideak sailkatu.

(18.or.irak.lib.)

(16.or.ik.lib.)

5

Ikastunitatearen edukiak eta helburuak

Hiztegia

Zigi-zaga, herrixka, aurrez aurre, jauretxe, mintzo, armarri, haran, antzinateko, errotu, ardi latxa, landa, malda, jarduketa, leunki, malenkoniatsu, bidegurutze, egunsenti, bazter, isilka, jausi, emeki-emeki, oinordetza, mendibide, bidexidor, onik atera, usnatu, sastraka, pezeta eder, alproja, iheslari, ekarrialdi, tenore, kokildu, arian-arian, agiri, arrasto, iratze, kisulabe, lasterrari eman, amatxi, hostoska.

Mintzagaiak

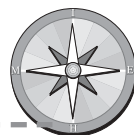
- Baztango bailara.
- Oinordetza: usadio zaharra.
- Kontrabandoa: garai bateko pasadizoak.

Elkarreragina

- Eztabaida batean nork bere usteak eta iritziak defendatzea eta pasadizoak kontatzea. (4)
- Binaka, irakurritako testua elkarri kontatzea. (8)
- Ikasleek gaiarekin lotuta ezagutzen dituzten pasadizoak elkarri kontatzea. (9)

Komunikaziorako azpitrebetasunak

- Berbaldian hitz esanguratsuak bereiztea. (1) (7)
- Hitz ezezagunen esanahia kostestuaren bidez inferitzea. (2)
- Ahozko testu baten esanahi orokorra ulertzea, hitz gakoei antzemanek eta hitz gakoetan oinarrituz. (3)
- Berbaldiaren mezua aurreko ezagutzarekin lotzea. (6)
- Irakurgaiaren ideia nagusiak atzeman. (8)

Gramatika eta diskurtsoa

- Iritzia emateko edota solaskidea komentitzeko baliabideak ikastea. (4)
- Zenbait argudio-baliabidei erreparatzea (adibidez, esan nahi dudana da, lehendabizi, ahaztu baino lehen, beraz...) (5)
- Berbaldia egituratzen duten adierazpide diskurtsiboei erreparatzea. (10)

Euskal kultura/gizartea

- Oinordetzaren ohitura zertan den ikastea.
- Garai batean kontrabandoa nola egiten zen ezagutzea.

2

Sekuentziak

s e k u e **A** n t z i a

1 **jarduera** Ea zer dakigun!

Helburua:

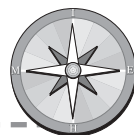
- Berbaldian hitz esanguratsuak bereiztea.

Zertan den:

Bideoa ikusiz, testuan dauden hutsuneak bete eta entzungaiaren inguruko hipotesiak formulatu.

8

IRAKASLEAREN LIBURUA
• 3. MAILA

Prozedura:

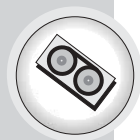
- Ikasleek bideo-pasartea ikus-entzuten ari diren bitartean, testuan dauzkaten hutsuneak beteko dituzte. (10')
- Hirunaka, egindakoa alderatu eta jarraian dituzten zenbait galderari erantzungo diote. (10')
- Bideo-pasartea berriz ikusi eta gero, hutsuneetan jarritako aukerak zuzendu eta aurreikusitakoa egiaztatu (Ikus testua 3.1. eranskinean). (5')

Zuzenketa-orria

BAZTAN harana da erreportajeko mintzagaia.

1.- zigi-zaga	13.- antzinateko
2.- herrixka	14.- errotzen
3.- aurrez aurre	15.- hantxe
4.- hegaldetik	16.- ardi latxak
5.- jauretxe	17.- landetan
6.- mintzo	18.- malda
7.- honek	19.- jarduketarik
8.- argitzeko	20.- leunki
9.- apaintzen	21.- malenkoniatsu
10.- xake-aula	22.- bidegurutzea
11.- armarri	23.- BAZTAN
12.- haranak	

¹Baztan. EGUZKI-LORE saila. ETB

2 **jarduera** Baztango bazterrak

🕒 35'

Helburuak:

- Gaia girotzea.
- Hitz ezezagunen esanahia inferitzea kontestuaren bidez.

Zertan den:

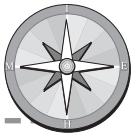
Baztan bailarari buruz dakitena bildu eta kanta entzun ahalean, hutsuneak betetzea.

Prozedura:

- Hasteko, binaka, jarrita, Baztan bailarari buruzko zenbait galderari erantzungo diote. (5')
- Ondoren, taldeka, informazioa elkarri emango diote. (5')

²Artze, J. Laboa, M. Baztango bazterrak. Bat

Zuzenketa-orria

Baztan. Nafarroako udalerria. Lapurdi eta Nafarroa Behereko mugan (Iruñeko mer.); 7.959 bizt. (baztandarrak). Almandotz, ANIZ, Arizkun, Arraiotz, AZPILKUETA, Berroeta, Elizondo, ELBETE, ERRAZU, Gartzain, Irurita, LEKAROZ, Amaiur, ORONOZ, eta Ziga herriek osatzen dute. Udal konposatua izan arren, ez dago kontzejutan banatua, herri guztien artean kontzeju bakarra osatzen dute. Elizondo da udalerriaren hiriburu eta bertan dago udaletxea. Abeltzaintza (behiak eta ardiak). Nekazaritza (zuhainak, frutarbolak). Zerbitzuak (administrazioa, irakaskuntza, osasuna, merkataritza, ostalaritza). Industria (zurgintza, elektrizitatea, harrobi eta marmol-hobiak, elikagaiak) eta eraikuntza. Harrespilak.

Baztandarren Biltzarra. Elizondon Santiago egunaren aurreko eta ondorengo igandean urtero ospatzen den jaia; Ana Maria Marin zinegotziaren ekimenez sortua (1964). Herri-meza, txistulariak, dantzariak, bertsolariak eta euskal jaia izaten dira. Gurdi-desfilea da ekitaldi nagusia; Baztango herri bakoitzak euskal bizitzako alor bereziren bati dagokion gurdia prestatzen du: euskal sukaldea, euskal ezteiak; aizkolariak, txerri-hilketa, etab.

Elhuyar Hiztegi Entziklopedikoa. 231. or.

- Jarraian, Mikel Laboaren kanta entzungo dute. Baztani buruzkoa da berau. Kantaren hitzak zenbait hutsune ditu eta kanta entzun aurretik betetzen saiatuko dira. Gero, kanta entzun eta aukerak egokiak diren ala ez ikusiko dute. (15')

BAZTAN

Zuzenketa-orria

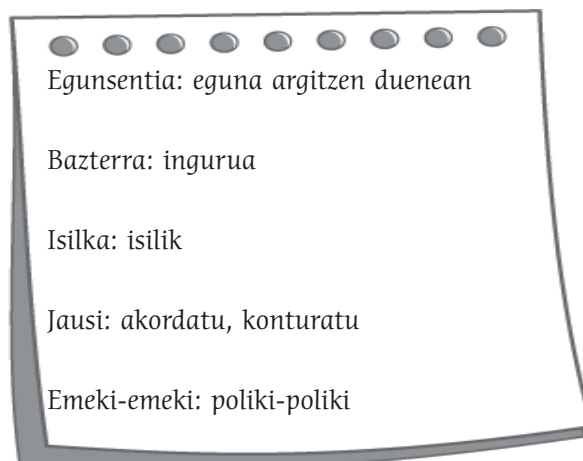
Ez dakit garbi noiz
Baina, egunsentiarekin
Izango **zen**
Baztango bazterrak
Isilka
Nire logelan hasi ziren
Hasi ziren
Sartzen eta sartzen

Lekurik ezak, nonbait
Esnatu ninduen
Segituan jausi nintzen
Non nengoen

Leioa ireki nuen
Eta emeki-emeki
Baztango lurrean
Baztan baitan
Baztan izan nintzen

J.A. Artze eta M. Laboa

- Kantan ikusi dituzten hainbat hitzen esanahia inferitzeko gauza izan diren ikusiko dugu. (10')

Zuzenketa-orria

Egunsentia: eguna argitzen duenean

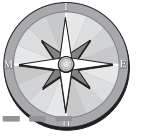
Bazterra: ingurua

Isilka: isilik

Jausi: akordatu, konturatu

Emeki-emeki: poliki-poliki

- Irakaslearekin zuzenduko dituzte bai hutsuneak, bai hiztegia.

s e k u e **B** n t z i a

3 **jarduera** Zer da 35' oinordetza?

Helburua:

- Ahozko testu baten esanahi globala ulertu hitz gakoei antzemanenez eta hitz gakoetan oinarrituz.

Zertan den:

Diktoglosia teknikaz baliatuz, testua berreraikitzea.

Prozedura:

- *Oinordetza* hitzaren esanahiaren bila arituko dira ikasleak. Ikasgelako inork ez baleki zer den oinordetza, hiztegietara jo beharko dute. (10')

Oinordetza. Oinordeko izateko eskubidea; oinordekoaren egoera juridikoa, dagozkion eskubide eta bete-beharren multzoa hartzen dituen.

Oinordeko. Pertsona bat hiltzean haren ondasunen jabe bihurtzen den pertsona, legez dagokiolako edota hiltzen den pertsonak berak bere testamentuan hala izendatu duelako.

Elhuyar Hiztegi Entziklopedikoa. 1308. or.

B

Sekuentzia

- Ikasleei testu bat ahoz gora bitan irakurriko diezu. Lehen saioan, entzun besterik ez dute egingo. Bigarren entzunaldian, berriz, atzematen dituzten ideiak paperean jartzen saiatuko dira. (10')

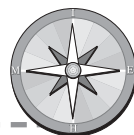

Testua:

Baztanen bizi-iraupena ez da erraza izan. Ingurunearen hazkunde azkarrak baserria iraunarazteko arau drastiko bat ezartzera behartu zuen. Haran honetan tinko eutsi zaio baserria belaunaldi batetik bestera pasatzeko usadioari, hau da, seme edo alaba bakarraren eskuetara igarotzen da jaiotetxearen oinordetza. Beraz, duela gutxira arte sendiak handiak izaten zirenez, senide askok eta askok etxetik alde egin beharra zeukaten, bizimodua aterako bazuten. Izan ere, baserriak ez baitzuen nahikoa irabazpiderik eskaintzen senide guztientzat.

- Taldeka jarrita, ideia-sorta horren gainean testua berreraikiko dute. (15')
- Zuzenketa egiteko jatorrizko testuarekin konparatuko dute.

4 **jarduera** Atez kanpoko inkesta 30'

Helburua:

- Eztabaida batean nork bere usteak, iritzia defendatzea eta pasadizoak kontatzea.

Zertan den:

Argudiatzeko baliabide diskurtsiboez hausnartu eta inkesta batek eragindako iritzia baliatuz, eztabaidatu.

Prozedura:

Oinordetza gaia aitzakiatzat harturik, ikasleek iritzia ematen eta kontrajartzen jardungo dute. Argudiatzen, azken batean. Argudiatzea egunero egiten dugun zerbait da.

Zer da argudiozko testu bat?

Gertakizun, arazo edo fenomeno baten inguruan dagoen tesi (iritzi, uste, postura) bat egiaztatzeko zein errefusatu edo baztertzeko ematen diren aldeko edo kontrako arrazoiez osaturiko testua. Jasotzailea komentitzeko edo iritziz aldaraztea du helburu. Hortxe dago gakoa. Ager daitekeen informazioa (datuak, adibideak...) ez dator jasotzailearen ezagutza maila handitzeko asmotan, igorlearen argudio indarra areagotzeko baizik.

Beren osotasunean argudio testu "garbi-garbiak" dauden moduan (egunkarietako iritzi-artikuluak, debateak...), ez da ahaztu behar, hainbatetan, bestelako testuetan joango direla argudiozko sekuentzia modura; edota badela argudiozko ez den testurik ere komentitzeko edo iritziz aldatzeko asmoz sortzen dena, hala nola, alegia bat, zein gehienetan irakasbidea, ondorio morala duen narrazio bat den.

Alberdi, A. Eskola gramatika. ELKAR. (77. or)

Beraz, gure solaskidea komentitzeko, edota geure iritzia azaltzeko, argudioaz baliatzen gara. Horretarako, hainbat hizkuntz baliabide erabiltzen ditugu. Horietako zenbait erreparatzeko esango diegu ikasleei.

B Sekuentzia

- Banaka baliabideak irakurri ondoren, ea taldeka jarrita funtzioen arabera sailkatzen dituzten. (10')

- Sailkapenak elkarri azaldu eta bakarrera ekarri.

Zuzenketa-orria

ADIBIDEAK EMATEKO

Adibidez
Esate baterako, esaterako
(Beste) adibide bat emango dizut
Esango dizut zer gertatzen den
...

ESANDAKOA BIRFORMULATZEKO

Esan nahi dudana da...
Esplicitatuko dizut...
Hau da...
Honekin esan nahi dut...
(edo) hobeto/...bestela esanda...
Alegia

ARGUDIOAK ETA ARRAZOIAK ORDENATZEKO

Lehenengo/lehendabizi
Bigarren
Zenbakiak: bat, bi, hiru...
Batetik,...,bestetik...
Alde batetik...
Beste aldetik/bestalde...
(Eta) azkenik...

ZERBAIT ERANTSI EDO ARRAZOIAK GEHITZEKO

Eta beste gauza bat...
Ahaztu baino lehen...
Beste zerbait esan nahi nuke...
Eta ez hori bakarrik...
Are gehiago...
(Eta) gainera
Baita ere...

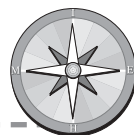
ONDORIOAK ATERATZEKO

Orduan
Beraz
Hortaz
Ondorioz
Horregatik
...

- Gaiaren inguruko interesa pizteko hiru iritzi kontrajarriak eman dizkiegu ikasleei, beren ustez egokiena dena aukera dezaten.

- Aukeraketa egin ondoren, launaka, gaiari buruz pentsatzen dutena esango diote elkarri, baita beren familiatan horrelakorik ezagutu duten ala ez.

- Taldearen bozeramailea aukeratuko dute. Bere egitekoa izango da taldean erabili diren antolatzaileak idatziz jasotzea, horretarako ikaslearen liburuan eman zaizkion puntuak zehaztuz.

⇒ Taldeko iritzi ezberdinak

⇒ Emandako arrazoiak

⇒ Arrazoitze baliabideak:

- Argudioak edo arrazoiak ordenatzeko, adibideak emateko, esandakoa birformulatzeko, zerbait erantsi edo arrazoiak gehitzeko eta ondorioa ateratzeko.

*** Oharra:** Une hau, ikusi baina erabiltzeko arazoak dituzten formak saiatzeko, zalantzak argitzeko, diskurtsoa egituratzeko... erabiliko dute.

- Azkenik, bozeramaileak, prestatutakoa oinarri, taldean hitz egindakoaren berri emango du. (20')

5 **jarduera** Txanda luzean

Helburua:

- Adibidez, *esan nahi dudana da, lehendabizi, ahaztu baino lehen, beraz...* bezalakoei erreparatzea behaketaren bidez.

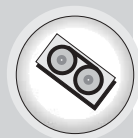
Zertan den:

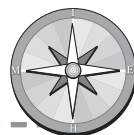
Eztabaida-saio bat ikusi ondoren, galdera batzuei erantzun eta argudioa bideratzeko baliabideak sailkatu eta antolatu.

Prozedura:

- Bideo-zinta ikusi aurretik, eztabaida-saioen inguruko hausnarketa galdera batzuen bidez bideratuko dugu. (5')
- Saioa behin ikusiko dute ikasleek. Lehenengo ikustaldian galdera batzuei erantzungo diete. (15')
Bigarrenean, berriz, gonbidatuek erabilitako argudio-baliabideak koadroetan jasotzen saiatuko dira. (20') (Ikus transkripzioa 3.2. Eranskinean)

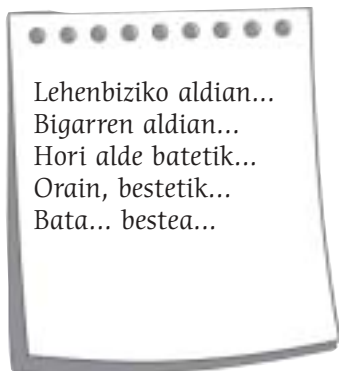
³Txuri-beltz saioa: ezkontzak. ETB.

Zuzenketa-orria

Argudioak edo arrazoiak ordenatzeko

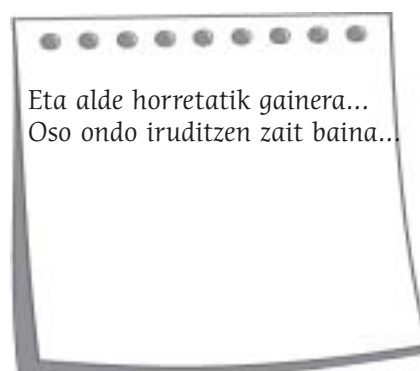
Adibideak emateko

Esandakoa birformulatzeko

Zerbait erantsi edo arrazoiak gehitzeko

Ondorioa ateratzeko

s e k u e C n t z i a

6

jarduera

Zer izan daiteke gaueko lana?

Helburuak:

- Berbaldiaren mezua aurreko ezagutzarekin lotzea, aurreko ezagutzak baliatuz.
- Gai baten inguruko informazio berezia ateratzea, datu zehatzak ateraz, gainerakoa bazter utzita.

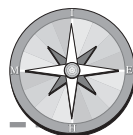
Zertan den:

Aurreko ezagutzaz baliatuz, gaiaren inguruko hipotesiak egin ondoren, bideo-pasartea ikusi eta galde-rei erantzun.

Prozedura:

- Gaueko lanari buruz arituko dira hiruak. (15')
Gero beren uste eta hipotesiak talde handian azalduko dituzte. (10')
- Bideo-pasartea ikusi bitartean, hainbat galderari erantzuten saiatuko dira. (10')
(Ikus transkripzioa 3.2. Eranskinean)

⁴Baztan. EGUZKI-LORE saila. ETB.

7 **jarduera** Gau-lanean hamaika pasadizo

Helburua:

- Berbaldian hitz esanguratsuak bereiztea, berau egituratzen duten adierazpide diskurtsiboak erreparatuz.

Zertan den:

Bideo-pasartean ikus-entzundakoa berreraiki, berbaldiko zenbait hitz atzemanaz.

Prozedura:

- Bideo-pasartean Jon Gortariri gertatutako pasadizo bat entzungo dute. Entzun bitartean, aukeran dituzten hitzetatik berbaldian agertutakoak azpimarratuko dituzte. (5') (Ikus trankripzioa 3.2. Eranskinean)

Zuzenketa-orria

ilargi

gudari

negarrari eman

iratzea

iltzea

lasterrari eman

kisulabe

azkonar

jolasean

karabinerorik

- Azkenik Joni gertatutako pasadizoaren eskema lagun, testua idatziz berreraiki beharko dute. (20')

8 jarduera Beste zenbait pasadizo ⌚ 30'

Helburua:

- Gero kontatzeko informazio errelebantea aurkitzea.

Zertan den:

Irakurgaiaren ideia nagusiak atera eta hauetaz baliatuz ahozko azalpena berreraiki.

Prozedura:

- Ikasleak bi taldetan antolatu eta irakurgai bana banatu .
Ikasleek egokitutako irakurgaia irakurri eta ideia nagusiak aterako dituzte. (20')
- A/B testua irakurri duen ikasleak B/A testua irakurri duenari azalduko dio testuko protagonistari gertatutakoa. (10')
- Kontaketan ari diren bitartean, erreparaiezu erabiltzen dituzten estrategiei:

Zuzenean esaten dituzten protagonistaren hitzak

Zehar bidez ematen dituzten

Nolakoa den denboraren tratamendua: lehenaldian etengabe, aditzaren aspektua nahasian...

Nola egin duten aurkezpena

Bukaera biribildu duten

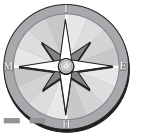

...

- Zuk jasotako oharrak komentatu ikasleekin, batez ere denek estrategia bertsuak erabili badituzte, aukera ezberdinak aurkeztuz.

⁵Kontrabandista izandako baten aitortpenak eta Gaez gau-lanean eta egunez lo. *Euskalduntzearen B mailarako langaiak. 5. Eta 6. Urratsak. IRAKURMENA ETA IDAZMENA LANTZEN.*

s e k u e D n t z i a

9 **jarduera** Ikasleek ere badute zer kontatua

Helburua:

- Ikasleek ezagutzen dituzten pasadizoak elkarri kontatzea.

Zertan den:

Gizarte-ohituren gaineko gertaerak elkarri kontatu eta pasadizorik xelebreena hautatu.

Prozedura:

- Ikasleek beren familiarteko edo lagunei ohitura zaharrei buruz galdegingo diete. Ikasleek, launaka jarrita, pasadizo horien berri emango diote elkarri. (10')
- Pasadizo horien artean xelebreenak aukeratu eta talde handian kontatu egingo dituzte. Saio hau grabatu egingo da. (30')

23

IRAKASLEAREN LIBURUA
• 3. MAILA

10 **jarduera** Elezaharrak edo legendak

Helburua:

- Berbaldia egituratzen duten adierazpide diskurtsiboei erreparatzea.

Zertan den:

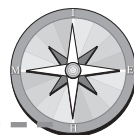
Hainbat adierazpide diskurtsibo aurreikusi eta horietatik zein agertu diren egiaztatu.

Prozedura:

- Ikasleek Mariano Izetaren bideoa ikusi aurretik, narrazio-antolatzaileei buruzko aurreikuspenak egingo dituzte. (10')
- Elezaharra entzun ondoren, aurreikusitako baliabide horiek zein neurritan agertu diren egiaztatuko dute. (20')
- Ikasleekin grabatutako bideoa erabiliko dugu erreportajearekin konparatzeko. Koadroa bete. (15')

[©]Baztan. EGUZKI-LORE saila. ETB.

1. Testuak

Kontrabandoa

Muga inguruko mendibide guztiak ezagutzen ditu Agustinek

KONTRABANDISTA IZANDAKO* BATEN AITORPENAK (I)

Kontrabandista izandako bat dugu gaurkoan solaskide. Agustin du izena, berrogei bat urte ditu eta orain, beste edonor bezala, bere lanetik bizi da. Soldadutzara joan arte jo eta ke aritu zen kontrabandoan, arriskuan askotan. Hagitz ongi ezagutzen ditu Nafarroako muga inguruko mendibide eta bidexidor guztiak eta ez du argirik behar gauez ibiltzeko. Portugaldarrak ekartzen eta mugaz bestaldera pasatzen aritu zen bolada luze batean, baita kontrabandoko kafea Portugaldik Badajozen sartzen ere. Lau kotxe galdu zituen, gartzela ezagutu zuen, tiroketa batean doi-doi atera zen onik. "Gizona beldurtia da bai, ezin uka, baina bere odolak eta korajeak ere ia ez du mugarik", dio Agustinek.

KONTRABANDOA MENDIZ ETA GAUEZ

Garai bateko kontrabandoa oinez egiten zen. Gauza asko pasatzen zuten mugaz bestaldekik isilka eta goardia zibilen ezkutuka: plastikoa, puntila, rodamenduak, bizikleta-piezak, auto-kubiartak eta abar. Kontrabando mota honek 1962ra arte iraun zuen.

"Kontrabandoari gau-lana esaten diote Baztanen."

Iparaldean, mugaren inguruan, honuntz pasa behar zen jeneroa zenbait baserri eta borda jakinetan gordetzen zen. Mugalariak gauez alde honetara pasatzen zuten. Bigarren ekinaldi batean jenero hori bizkar gainean hartu eta Oiartzungo Aritxulegi aldera

eramaten zuten, Endarlaza eta Irungo kontrola saihestuz.

Normalean nagusi batek hamabi bat gizon hartzen zituen. Joan-etorrian zortzi bat ordu ematen zituzten eta hirurehun pezeta kobratzen zuten. Dirua zen hori 1960 urtean. Gizon horiek talde bat osatzen zuten. Lehendabizi gidari bat joaten zen aurrean,

askotan zakurrarekin, goardia zibilen arrastoak usnartuz badaezpada ere, zamarik gabe. Gero binaka-binaka besteak, bikotetik bikotera bost bat minututako tarteak utziz. Zama hogeita hamabost bat kilokoa izaten zen, eta askotan traketsa, eramaten zaila, bizikleta-piezak eramatea adibidez.

Kontrabandoa

*"Goardia zibilak askotan baze-
kien kontrabandoaren berri,
baina ez-ikusia egiten zuen."*

Goardia Zibilak askotan baze-
kien bidaiaren berri eta ez-ikusia
egiten zuen. Bestetan, maltzur-
keriak eraginda, aurrean zama-
rik gabe zihoanari pasatzen utzi
eta besteei erasotzen zieten
oihuka eta tiroka. Hamaika aldiz
joan behar izan zuten ihesi pake-
teek, toki jakinen batean garo
artean edo sastrakan izkutuan
gordeta.

PORTUGALDARRAK PARISA ISILKA IHESI

Hauek garraiatzen aritu zen jo
eta ke Agustin hiru bat urtetan.
Ez zuten nonbait lanik aurkitzen
edo ez zuten Afrikako kolonie-
tara zerbitzera joan nahi izaten.
Hori zela eta, asko eta asko joan
ziren Frantzia aldera lan bila, eta
hori lortzeko kontrabandistez
baliatu ziren.

LEHENDABIZI TXOFER, GERO BERE KONTURA

"Lehendabizi besteren kontura
hasi nintzen txofer bezala, dio
Agustinek. Hau zen nire egite-
koa: "Fuentes de Oñoro" aldera
joan, han portugaldar taldea jaso
eta hemengo muga ondora eka-
rri. Lau mila pezeta ematen
zidaten joan-etorri bakoitzagatik
eta bidaiako gastuak aparte."

1966an, ofizioa ikasi eta gero,
bere kontura hasi zen hori bera
egiten. Horretarako lagun bat
aurkitu zuen, irabazia erdibana
jarri zuten. Lagunak muga
pasatzearen ardura izaten zuen;
Agustinek, berriz, portugaldar-
rak ekartzearena.

Tratua portugaldarrak beren
lurraldetik Parisera ino eramatea
zen. Hamalau mila pezeta eder
ordaindu behar zituen hori nahi
zuenak. Zazpi mila pezeta
Portugaldik ateratzeagatik.
"Guk biok beste zazpi mila
pezeta eskatzen genuen
Iparraldera pasa eta Parisa era-
mateagatik. Beraz, bakoitzak
14.000 pezeta ordaindu behar
zuen", dio Agustinek.

ZENBAIT OSO GAIZKI PORTATU ZEN

"Gauza guztietan beza-
la, kontrabandoan ere badira
betebeharrekoak eta hitza bete
egin behar da. Eta Parisera era-
mateko tratua egin baldin bada,

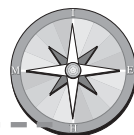
Parisera ino eraman behar da",
dio Agustinek.

Gehienak ondo portatu
omen ziren, baina gauza itsusiak
eta negargarriak ere gertatu
ziren. Frantziako partean zeude-
la esan, eta artean muga pasa
gabe, paperik gabe, galduta utzi.

*"Astebeteetan bost joan-etorri
egin nituen Fuentes de
Oñorotik Baztanera eta 48
portugaldar ekarri."*

"Gartzelan ezagutu
nuen alproja hura, esan digu
Agustinek. Ni bezala hura ere
portugaldarrak garraiatzen arit-
zen zen. Behin 78 iheslari portu-
galdar sartu zituen kamioian
Badajozeko partean. Hamar
ordutako bidaia egin ondoren,
Madrilen bota zituen gaixo
haiek. Ez dago horretarako
eskubiderik. Oso gaizki egin
dago". Agustinen ustez, gehiegi
hitz egin da horretaz, horrelako-
ak gutxi gertatu baitziren.

* Kontrabandista izandako baten aitortpenak (I), HABE aldizkaria, 58. zenb., 18-19. orr.

Kontrabandoa

Kontrabandista izandako baten aitorpenak (eta II)

“GAUEZ GAU-LANEAN ETA EGUNEZ LO”*

Bidasoa inguruan garai hartan goardia zibil askok hartzen zuen parte kontrabandoan, nola edo hala, beste aldera begiratzuz edo ez ikusia eginez. Noizean behin azaltzen zen gattetxoren bat galoiak irabazi nahian. Laster asko edozein aitzakiaz bidaltzen omen zuten beste nonbait. Bakea nahi zuten nonbait...

**Hiru hilabete t'erdia
eman zituen gartzelan Agustinek**

Okerrena **salaketen** kontua izaten zen. "Ezin eraman asko gertatzen zen kontrabandisten artean, batzuek besteek baino suete hobe zutelako, edo gehiago irabazten zutelako edo... Horregatixe sartu ninduten ni ere gartzelan. Norbaitek ikusi ninduen Ultzama aldean, portugaldar talde bat herri inguruan uzten. Berehala dantzatu zuen telefonoa, eta ni etxera orduko han nituen goardia zibilak. Ezaguna nuen oso salatzailea. Hori kabaren ahotik jakin nuen, nik oso laguna bainuen kabo hura", esan digu Agustinek.

"Hiru hilabete t'erdia eman nituen itzalean. Handik atera eta bi egunera berriro jarraitu nuen portugaldarrak lehen bezalaxe garraiatzen".

KONTRABANDOKO KAFEA PORTUGALDIK ESPAINIARA

Oso negozio ona omen zen. Muga inguruko mendietara kafea zaldiz eramaten zuten hangoek, eta Cáceres aldean gorde eta saldu Agustinek. Bostehun kilo pasatzen zituen ekarrialdi bakoitzean. Hogeita hamabost pezeta kiloko irabazten zituen berak. "Ez zegoen gaizki, ezta?", dio Agustinek. "Kontrol batean kasurik egin ez eta atzetik tiroka hasi ziren goardia zibilak Montijo herrian. Zortzi zulo egin zizkioten nire autoari, niri ez zitzaidan deus gertatu".

Kafe hori Angolatik ekarria zen eta oso merke saltzen zuten.

GIZONA ARRISKUAN ZAILDU EGITEN DA

Horrelako lanetan aritzeko sasoia behar da eta osasuna, tenore txarretan ibili behar baita kontrabandoan. "Gauetz gau-lanean, eta egunez lo" esaten dute Beran eta Lesakan. Suete txarreko gertaerak izaten dira maiz askotan. Baina gizonak aurrera egin behar du beti, ez du kokildu

Kontrabandoa

behar. "Goardia zibila aurrez aurre baldin badago eta zu autoan, eta beste irtenbiderik ez baldin badago, primera sartu eta autoarekin goardia zibila bazterrera botatzen saiatu behar duzu; gero gerokoak", dio Agustinek.

Arian-arian odola hoztu eta azala gogortu egiten omen da. Jakin egin behar norekin ibili, zer esan, zer isilik gorde. Jakin egin behar da irrifartsu hitz egiten, nahiz eta gogorik eduki ez. Jakin egin behar goardia zibil batekin afaltzen ere.

"Arriskuan onik ateratzeko beharrezkoa da auto gogorrak edukitzea, bestela jai dago, dio Agustinek. Goardia zibilen kontrol batean bi gauza egiten dira: aurrera egin eta goardia bazterrera bota edo kotxea han utzi edo ihes egin".

"Behin horrela utzi behar izan nuen kotxea portugaldarrez beteta. Beste behin, askotan bezala, "Fuentes de Oñoro"rantz abiatu nintzen. Zita 457 kilometroan genuen. Esandako orduan heldu nintzen eta han ez zegoen portugaldarren

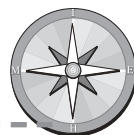
LAU PEUGEOT GALDU ZITUEN

Autoa beti Iparraldean erosten uzten Agustinek. Indartsua eta gogorra behar izaten zuen, eta han hemen baino merkeago saltzen zituzten. Esate baterako, 1965ean Peugeot 404, bigarren eskukoa, 80.000 pezetatan saltzen zuten. Mugaz alde honetara ekarri, batzuetan edozein matrikula jarri eta aurrera, batere agiririk gabe.

arrastorik. Bitartean autoarekin hara eta hona nengibilela, goardiak azaldu ziren, norbaitek salatuta noski. Une hartan bertan azaldu zen portugaldarren taldea. Nik aurrera egin nuen, portugaldarrek atzera, eta besteak tiroka. Ez dakit nola baina salbatu nintzen. Hurrengo goizean, "como si no", berriro mugarantz joan nintzen eta ekarri nituen bezperan ekarri behar nituenak".

Kontrabandista iaio batek jakin egin behar du goardia zibil batekin afaltzen.

**Gauetz gau-lanean eta egunez lo (eta II), HABE aldizkaria, 59. zenb., 16-17. orr.*

2. Transkripzioak

1. TXURIBELTZ SAIOA ETB EZKONTZAK BAI ALA EZ? (11'22'')

Joseba Agirretxea: Gabon, berriz ere, guztioi. Esan bezalaxe, gaia mahai gainean dago, ezkondu edo ez ezkondu, zergatik ezkondu, zergatik ez ezkondu?. Azken batean, hemen, mutil zahar bokazio edo neskazahar bokaziokorik ez dugu ekarri eta, beharbada bai esango digute, halakoak ere izan daitezkeela, ezta? Baina, eh, Philippe, zu hirutan ezkondu zara. Nik uste dut gaurko galdera klabea dela bai batzuegan bai besteengan. Zergatik ezkondu zara? Zergatik hirutan ez, zergatik ezkondu zara? Zergatik opzioa egin duzu ezkontzarekiko.

Philippe D'Oihanburu: Bai, arrapostua eman baino lehen pentsatzen dut ipini nauzuela ezkontzaleen aldekoetan hiru aldiz ezkondu nintzelakotz.

Joseba Agirretxea: Printzipioz uste dut ezkontzan sinistuko duzula.

Philippe D'Oihanburu: Baina ez naiz bortxaz ezkontzaren alde. Bai, ene bizi guzian egia da hiru aldiz ezkondua izan naizela baina batzuetan ere egon naiz ezkondua ez nintzen neska batekin edo andre batekin. Eta enetzat inportanteena, garrantzitsuena ez da alkatearen aurrean edo apaizaren aurrean pasatzea. Inportanteena da enetzat ongi elgar aditzea, erran nahi baita, bai gorputzaren aldetik, baina bai ere gogoaren aldetik. Ni, ene bizi guzian emaztearen alde borrokatu dut, pentsatzen dut emazteak gu bezalakoak direla eta inportanteena dela, garrantzitsuena dela, beraz, orain erraiten nuen bezala, esaten nuen bezala, bai gorputzaren aldetik, baina bai ere adimenduaren aldetik, gogoaren aldetik adiskideak izaita, hau da printzipalena.

Joseba Agirretxea: Baina, ezkondu zarenean, zergatik ezkondu zara eta zergatik ez duzu jarraitu emakume horrekin bizitzten, adibidez?

Philippe D'Oihanburu: Ba, lehenbiziko aldian, gazte nintzen eta nere lehenbiziko emaztegaia zen gipuzkoarra. Aita, bere aita, ene aitagarreba, beraz, bera ere gipuzkoarra zen eta elizatik pasatu behar zen. Ordu hartan elizatik pasatu behar zen eta sinesduna nintzen orduan. Orduan, pasatu naiz elizatik eta egon naiz emazte horrekin ainitz urtez eta izan dira zorionezko momentuak eta bere... baina ere beste momentuak ere...

Joseba Agirretxea: Orduan, zu ezkondu zarenean, ia ia esan genezake derrigorrez ezkondu zarela, hau da, behartua, nolabait esateko.

Philippe D'Oihanburu: Lehenbiziko aldian, ez. Bigarren aldian, bai. Bigarren aitagarrebak "ezkondu behar da". Biarritzarra zen eta ezkondu behar zen. Bon, eta hirugarren aldian zen konplikatuen edo, pixka bat konplikatuen nahi baduzu, bi alaba izan nituen lehenbiziko ezkontzatik, gero, bigarren ezkontzatik bat, eta hirugarren emaztearekin, ezkondu gabe, alaba bat. Eta denek izen bera ukan dezaten, eduki dezaten, ezkondu naiz hirugarren aldikotz.

Joseba Agirretxea: Beraz, hiru arrazoi desberdin ezkontzarekiko, eta, adibidez, Garbiñe, zu zergatik ez zara ezkondu?

Garbiñe Ubeda: Hombre, gizona nahiko erridikuloa iruditzen zait, baina, hombre, gizon aberatsen bat topatuko banu, igual... coño!

Joseba Agirretxea: Aberastasunean al dago orduan ezkontzarekiko ala ez ezkontzarekiko?

Garbiñe Ubeda: Bai, bai, maitasuna diferentea da beti dirua izan ala ez izan.

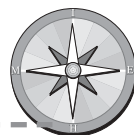
Mikel Garmendia: Garai batean gizarteak hori exijitzen zuen, ezta? Orduan, ni ere orain dela hogeita bi urte ezkondu nintzen eta ematen zuen, ba, bueno, ez dakit, denen helburua ez zen izango baina, zu andregai batekin zenbiltzan edo neska batekin eta orduan ematen zuen, ba, azken emaitza izan behar zela ezkontzea. Ni oso konbentziturik ezkondu nintzen eta ez naiz sekula damutu harez geroz. Eta neri ondo joan zait eta nik horregatik, ez dakit, nik ez dut esaten orain nik errekomentazio hori egingo nuenik inori baina nere inguruarteko jendea, nere familiartekoak, nere lagunak, gehienei ondo joan zaie. Ez dakit fitxatze horrek, ni, es

que, elizaz ezkondu nintzen, elizagatik, nik ez dakit horrek halako seilu bat markatzen duen, ez dakit. Neri ondo joan zait, orduan ni nahiko, ez dakit, beti nahiko praktikoa izan naiz eta neri nola ondo joan zaiten, ba, ni oso pozik nago eta uste dut berriro ere ezkonduko nintzela, deskuidoan atzera bueltatzea baneuka.

Joseba Agirretxea: Mikel konbentzituta ezkondu omen zen eta, ez dakit nik, hemengoen artean Manuk hitz egin du, zuek ere zerbait izango duzue esatekorik, ezta? Juanjo, Manuel gero, bai. Juanjo...

Juanjo San Miguel: Bueno, neri iruditzen zait ezkontzaren auzi honetan badagoela lehendabizi historia bat, ezta? Historian zehar beti ezkontza izan da gizarte guztiek izan duten instituzio bat eta horren kontra agertu diren formak, historian zehar, eta guk ezagutzen ditugu orain dela hogeitaz urte-eta egin ziren ahaleginak, ez dute ondoriorik izan edo oso marjinalak bihurtu dira, ezta? Beraz, familia eta, bueno, ezkontzak beti familia sortzen du nolabait, hori izan da gizartearen oinarri-oinarrizko instituzio bat. Beraz, hori, ez dakit, horren kontra horrela joatea, ba, alukeria bat da. Ni ez nago hemen ezkontze horren kontra edo horren kontra ari-tzeko. Hori, bueno, historiak argi utzi duelako horrela izan dela beti gizarte gehienek anto-laketa, ezta? . Hori alde batetik. Orain, bestetik, eta jada gaur egun nik uste dut daudela bi arlo diferente; bata izango litzateke gizarteak berak zer dioen horren aurrean eta nik uste dut gizarteak oraindik derrigortu egiten duela neurri handi batean ezkontze horretara, gizarteak primatu egiten du ezkontzea eta zigortu egiten du ez ezkontzea. Eta hori, bueno, gero Abelek komentatuko digu ziuraski, baina, legea eskutan edukita, gaur egun ez ezkon-tzea, ba, bueno, arazo bat izan daiteke, según eta zer egoeratan. Eta, alde horretatik, gai-nera, bueno, ba, enpresetan-eta, beste hainbat lekutan, ezkontzea primatu egiten da. Ba, ez dakit, ba, oporrak direla, edo beste kontu batzuk direla, eta gero, bueno, e... ez bazaude ezkondu eta edozein arazoren aurrean ba, eragozpen gehiago duzu. Eta gero, bueno, hemen banan-banan hitz egiten hasi gara eta nik uste dut hor dagoela kausistika zabal bat, ezta? Eta iruditzen zait, ba, mota guztietako iritziak jasoko genituzkeela horren aurrean. Batzuek igual esango dute ezkontza infernu bat izan dela beraientzat eta beste batzuek esango dute, ziuraski, ba, bueno, gauza zoragarri bat izan dela, ezta? Nik, gehienbat, ez dakit, hemen nolabaiteko debate bat sortu beharko bagenu-edo, esango nuke hori. Ba, agian his-toriak demostratu digula ezkontza, instituzio hori, ba, gizartearen oinarri izan dela beti baina agian, gaur egun, edo hemendik aurrera edo, guk hemen izan ditzakegun iritzien ondorioz, ea beste mota batetako, antolatze moduak dauden edo harremanak izateko ea beste modu batzuk ba ote dauden eta ea, ba, gizarte horretara moldatu daitekeen-edo, molda dezakegun edo...

Nerea Azurmendi: Askotan, Juanjok, gizarte aipatu du eta gizarte antolaketa eta historia aipatu ditu eta badirudi ezkontza, e, ezkontza definitu beharko genuke zer den ezkontza. Zer da? Legeak tramite administratibo bat, fededunarentzat fede... fedearen eskari bat, elizaren eskari bat... auskalo, bakoitzak jakingo du zer izan daitekeen bere kasuan. Baina nik gauza bat ikusten dut argi. Har dezagun, horren funtsean dago bikote baten arteko harremana, eta harreman arrunt bat, pertsonen arteko harremanetan, sentimenduez kanpoko gauza asko ere badago; hau da, eta borondate onak gauza asko konpontzen ditu baina ezin beti, nire ustez, dena borondate onaren baitan utzi. Neri nire adiskiderik minenak kotxe bat saltzen baldin badit, ba, igual, kotxearen garanta eskatuko diot, fidatzen naiz baina agian garan-tia eskatuko diot. Nire adiskide batekin enpresa bat montatu nahi dudanean, ba, nere paperak egiten ditut eta nere komunitatea edo nere elkarte, nere enpresa sortzen dut, paperak tartean direla. Badirudi ezkontza gizarte harreman guzti horietatik kanpo uzten dugula, baldintza horiek ez dizkiogula "ezarri" igual fuerte samarra izango litzateke, baina, nik ez daukat ahazterik kasu askotan de facto, famili bat, bikote bat, bai, elkarrekin bizi izan direnak, borondate ona bukatu den momentuan eta gauzak konplikatu diren momen-tuan, hainbat, hainbat eta hainbat arazo sortu direla hor. Eta gero, lehen Manuk aipatu du berak ez duela sentitu sekula ezkontzeko beharrik. Oso ondo iruditzen zait, ezta nik ere, baina, badago beste ezkontza formula berri bat, hau da, Kutxak ala bankuak ezkonduko gaitu. Ez goaz ez juzgadura ez elizara, baina nola nik aipatu ditudan problema horiek beti hor dauden, aurkitu dugu beste ezkontza-mota bat eta neretzat hori ere ezkontza izan dai-teke, kasu konkretu batean, mailegu batek ezkontzen ez baldin badu, juzgatuak ez du ezkontzen. Ondasun batzuk ezkontzen ez baldin badute, ba, beste ezerk ez du ezkontzen. Beraz, hor askotan, poesia asko egin daiteke ezkontzari buruz, ezkontzaren inguruan, baina gauza praktikoak hor daude, eta lehen Manuk aitzakiak aipatu ditu baina disimuluak ere asmatzen ditugu, ezkontzaren aurka egon baina hainbat gauza ziurtatu, beste ezkontza for-mula bat, nere ustez.

Joseba Agirretxea: Loli, zuretzat zergatik ez?

Loli Astoreka: Ni Manuren moduan nago, ni, behar izanik orain arte ez dut eduki eta jada, badaramataz, ez dakit, hamalau urte bikote batez bizitzen eta orduen borroka eguneroko borroka izan da, baina jada gaindituta daukazu orain arteko problemak eta datoztezenak, ba, egingo deusiet horreidi aurre baina por ahoran ez dot eduki behar izanik, eta ez da aitzakia bat, eta nik uste dut, e, matrimonioa kontratu bat dela, baina kontratu bat, esate baterako, ba hori, ezkontzen zarenean, el casado casa quiere, joaten zara prestamo bat eskatzen etxea erosteko eta desberdina da Loli Astoreka eta fulano de tal-ek eskatzea kontrato hori edo prestamo hori ala la señora de tal-ek eskatzea, oso desberdina da.

Nerea Azurmendi: Según eta zer nomina aurkezten duzun...

Loli Astoreka: Bai, baina, ez, baina nik beti eduki dut, nik txikitatik entzuten nuenean hau noren ama dana, noren ama da, ba, fulanitona. Ez, galdetzen zigun bere izanagaitik eta esaten dotsuen, la señora de tal. Eta nik sekula ez dot ulertu beti jakin gura izan dot nola daukan izena, nor den, bakotxa nor den. Eta nik nere nortasuna ez dut galdu nahi, ez dot izan nahi ba, ez dakit noren emaztea... ez, Loli eta kito, eta ni beste batekin ezkontuta, ez da nire senarra el marido de, es que hori sekula ez. Eta, bueno, uste dut jada galduta dagoela hori, baina apur bat egon da eta, badiñotsut, e, kredito berdinek problemak gehiago igual euki-ko dosuz baina, konpontzen direla eta ez daukazula behar izanik ezkontzeko.

2 EGUZKI-LORE: BAZTAN

1 Zein haran ote da? (1'40'')

Bidea **zigi-zaga** dator Belateko mendikateko malden barrena Nafarroan. Bidea zabalago egiten hasten denean, **herrixka** batekin aurkitzen gara **aurrez aurre** haranaren **hegoaldetik**: Almandotz. Bertako **jauretxe** sendoak herri honetako iraganaz **mintzo** zaizkigu. Zer sekretu gordetzen ote zituen haran **honek**, gaur egun **argitzeko** oraindik hainbeste gelditzen zaigunean? Zer dago etxe guztiak **apaintzen** dituen xake-taula formako **armarri** honen atzean?

Haranak hortxe gordetzen ditu oraindik, zenbait kasutan **antzinatoko** artzain-kulturan **errotzen** diren bizi-formak. Gaur oraindik **hantxe** ikus ditzakegu **ardi latxak**, bertako **landetan** sakabanaturik, nahiz eta **malda** hauetan eskuz moldatutako belardietan izan zen garai batean bestelako **jarduketarik** ere.

Leunki ondolatutako paraje eta herri **malenkoniatsu** hauek inguratzen dituzten mendikateen sinbiosi honi, errepede historikoen **bidegurutzea** den leku honi **BAZTAN** deritzo.

2 Gaueko lana (5'50'')

Baliteke haranaren edertasunak iruzur egitea neguaren sarrera honetan; izan ere, bizi-iraupena ez baita erraza izan eskualde honetan. Ingurunearen hazkunde azkarrak baserria iraunarazteko arau drastiko bat ezartzera behartu zuen. Azpilkueta da Baztan aldea osatzen duten hamabost lekuetako bat. Han tinko eusten zaio baserria belaunaldi batetik bestera pasatzeko usadioari, hau da, sendiko seme edo alaba bakarraren eskuetara igarotzen da jaiotetxearen oinordetza. "Bizarnea" baserrian Fermin Aranzabal eta honen etxeok usadio honen arabera bizi dira hiru belaunaldi etxe berean, sutondoan. Argia eta sua izan dira betidanik populazioa zentsatu dituztenak, eta berauek izan dira lekuko, halaber. Eta ikusi dute gainontzeko senideek nola hartzen zituzten best bide batzuk beren bizimoduaren bila.

J.M. Argarate: "Bai behar zenuen Ameriketara... aunitz ateratzen ziren orduan Ameriketara artzain. Edo Frantziara ohianera, mendira... lanera. Eta bertze batzuk, denak etxera... Etxerako lanak egiten laguntzen gelditu... etxeko lanak egin, eta handik aparte sos batzuk ateratzera ateratzen ziren. Gero nola zen... baserri guzietan hainbertze anaia izaten ziren, eta bertan —orain lanposturik ez dagoela—, baina orduan ez zen. Orduan ez zen lanposturik. Joan behar zenuen norabaitera kanpora. Gabazko lanekin bueno... sos batzuk ateratzen bazituen etxean zegoenak... eta bertzeak beste toki batera. Hala zen hemengo bizitzeko era".

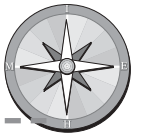
Gaur egun ia ez dira egiten gaueko lan horiek, baina mundu guztiak gogoratzen ditu. Eta aldi txarretan berauei zor izan zaie baserriaren hazkundera eta bizi-iraupenerako baliabideen sorrera.

Jon Gortari: "Ekonomia aldetik erran behar da laguntza haundi bat zela, zergatik gure baserriek... bueno ez zegoen... lana bai, baina irabazpiderik... lagundu egiten zen aita eta amari, eta baserriko lanak egin behar ziren..."

Regulo Barazabal: "Frantziatik ekarrita, ta handik hartu eta horrera, Ultzamara, berrogei duro gaueko. Baina, denbora hartan berrogei duro... bazenituen berrogei bazkari... edo gehio... guk denbora hartan halaxe bazkaltzen genuen... berrogei duro. Bakarrik hamabi ordu pasatu behar, hamabi edo hamairu ordu. Eta hori ere nekea zen, ta gaue, ilune ta... gero kontent gu, berrogei duo irabazten genituzten... ta bost egun mila pezeta. Ta mila pezetarekin behi bat bazenuen, behi bat"

Gaueko lan izkutuko honek —hemen inor ez da mintzo kontrabandoaz— lagundu du baserria aurrera ateratzen eta aldi txarretako zailtasunei aurre emateko sosak eskuratzen. Eguzki-Lore ekipoak gaueko lan ia mitiko horien bideak ezagutu eta gogoratu nahi izan ditu.

Jon Gortari: "Hiru, lau, bost orduko bidea. Gabaz beti luzeagoa da, beti neke handiagoko lana da, ibili beharra da... e... pausu guziak txarrak ziren gauaz, gau ilunean ez da egunaz ibiltzea bezala, badakizu non... zera... finkatzen duzun hanka. Orduan, hortxeko, hemengo kontrabando-lana izaten zen paketeoan. Eta ganadua zetorrenean ere bai... E... hortxeko, lau, bost ordu, beharbada sei ere batzuetan. Hortxeko, hogeit urte, hogeita bi, hogeita bost urteko mutilari... gizonari... Bueno, bai, hogeit kilo, hogeita bi, hogeita"

bostekoak ere izaten ziren bakoitzarentzat. Gero etortzen ziren kargak ere... etortzen ziren lau gizonek eraman beharrekoa, edo biren artean txandatuz, edo seiren artean... e...seiren artean... edo zortziren artean. Orduan zortziren artekoak gutxi izaten ziren... launaka... lehenagoko kamioien errueda handi haiek etortzen zirenak... haiek karga... pisu handikoak izaten ziren, pisu handikoak! Ordun sei gizon, zortzi gizon behar izaten ziren.

Zer mugitzen zen bati hain misteriotsu jakingura edo begiluzeak izutzen zituzten legendaz inguraturik, infernuko erreka inguruko bide honetan zehar? Zer gordetzen zuten pakete eta zama haiek?

Jon Gortari: *"Bueno, gero hasi ziren ere... puntillak zirela, seda, roilo... sedazko, ez dakit, soinekoak, arropak, soinekoak egiteko, ez dakit, eta... botika ere bai. Penizilina ere pasatzen zen. Gehien batean, gure... ni ibili nintzen bi, hiru urteeetan, edo lau urtetan hori zen: erruedak, kotxearen... hemen ez baitzen, hemen ez baitzen deus ere.*

Jon Gortarik abereak pasatzeak suposatzen zuen zailtasun gehigarriaz ere hitz egiten digu.

Jon Gortari: *"Larrez larre ibiltzen zen. Gehien batean, larrez larre ibiltzen zen, zergatik arrastoak uzten baitzituzten bidean, eta orduan karabineroek ikusten zuten... —bart arratsean hemendik pasa dituk... orduan bada, hurrengo egunerako edo hurrengorako han itxoiten zuten... —bai etorriko dituk... —hartzen ahal zizuten, horregatik beti arrastoak larrean, mendian, ez dela nabari, ez zela nabari izaten... Eta ahaleginak egiten ziren bazterretik ibiltzera bidetik baino".*

3 Pasadizoa (2'22'')

Negozio honetako produktu asko hurbil edo urrutiko hirietarantz bideratzen ziren, harreman-modu nahikoa konplexu batez baliatuz. Gaueko lan honetaz arduratzen ziren jaunek goi-mailako harremanak eduki ohi zituzten tramatik kanpo. Hauek kontratatzen zituzten lekuan bertan beharrezko zena prestatuko zuten arduradunek, eta, horretarako konfiantzazko peoiak zituzten. Hauek, zamariak, arrisku honetatik kanpo ezinezko zen soldata lortzen zutelarik. Inoiz zelatarien konplizitate ordainduarekin kontu zezaketen, baina, beti ere garantizatuak zeuden abenturak eta pasadizo gogoangarriak.

Jon Gortari: *"Eta lau bost ginen gu, eta tapa-tapa-tapa, eta handik gu, gaua ez zegoen oso iluna ere, eta **ilargi** pixka bat ere nik uste, bazen. Hor ikusten dut hemendik hogeita bost bat metrora edo hogeita hamar metrora aurretik zihoan gure gidari hura, gure grupoko **gidari** hura eta, ... halako batean ikusten dut... bro-bro-bro **lasterrari ematen** diola, eta aiba! Guk ere pentsatu genuen altoa bota gabe, goardia zibilak hartu ziotela bizkarretiko zera eta... beno eskapatu zela, eta bueno lasterrari eman genion guk ere, bata bestearen ondorengatik, eta gaua iluna zen... ba, ilargia bai ta ez, eta apuro hartan, **iratzea** zen, zuek garoa esaten duzue, iratze handia, ezin ateraz iratzetik brua... kisulabe zulo batera erori ginen, lau edo bost gizon, brua... brua... **kisulabea** urratuta zegoen hori bai, urratuxea zen, baina nahikoa altura zeukan. Eta handik iada ezin altxatuz, baino zer? Eta... goiko zeratik... hark, gidari hark... Baina, zer pasatzen da? Eta... Baino ez al da goardia-zibilik?... Ziran bi **azkonarra** jostatan bidean, eta zer egin zion gure aurretik zihoan hark?... Bada, makilakin pixka bat izutzeroa... eh... eta guk uste, bada lasterrari eman ziola gure gidariak, eta bihurtu ginen, eta bata bestearen ondorengatik brua... zuloa".*

4 Elezaharra (2'58'')

Azaldu dira lehen elurteak Iguzki-mendi, Iparla eta Alkatxuriko mendi-tontorretan. Negua gainean dela adierazten du honek, eta Baztango sekretuak ezkutuan gorde dituen ganduzko oihalak estaltzen ditu inguruak. Laino artean Arizkun begiztatzen da. Berau da haraneko herri nagusia. Bere etxeen herritar arkitektura tipikoa kontrastagarri bilakatzen da, XVIII. mendeko negozio eta gobernuetako gizon boteretsuen fundazio handi eta aberatsen ondoan.

Eta herri honetan bertan dago Ursuako dorrea, baztandar jatorriari lotzen zaion deitura. Eraikin honen inguruan bada hamaika legenda, eta beronen hormek badakite agoteen sekretuen berri, askotan kontatu ohi den istorioa, baina inoiz argitu ez dena.

Gaur egun oraindik sekretu eta elezahar asko geratzen dira. Esate baterako, Infernuko erreka berrikeria daukan honako hau:

Mariano Izeta: "Eta zen familia bat, eta nola zuten baserri hortakoak amatxi zaharra beste baserri batean bizi zena. Baserri horretako neskakoa eta mutikoa joan ziren beste baserrira, amaxiren etxera, amatxi ikustera, joan ziren egun batez. Eta mendi handiak pasa behar zituzten, Atzola eta mendi horiek hor dira alderdi horretan, eta joan ziren beren amatxi bisitatzen. Mutiko bat eta neskako bat. Lorea zuen izena neskakoa eta Lanoa zuen izena mutikoa. Eta bazkaldu zuten, eta pasatu zuten amaxiren etxean. Eta gero bueltan heldu ziren etxera eta, iada zerua hasi zen beltzatzen, hortotz goibelak ere agertu ziren, ilundu zen. Eta han mendiaren erdian, mutikoa eta neskakoa han. Eta iziturik, eta bat-batean, hasi zen hortoska. Eta sorginak aidean eta oihuka eta garrasika, eta sorginak hartu zuten aidean, aidean hartu zuten Lanoa, eta aidean eraman zuten, eta sartu zuten Infernuko erreka leizezulo batean, eta han utzi zen neskakoa negarrez eta hola. Geroztik, egunero gauerdiko tenore horretan, eta Infernuko erreka leizezulo horietan aditzen dira horrelako garrasiak egunero. Han dago Lanoa."

Ikastunitate honetan usadio zahar baten haritik, ikasleek argudio eta narrazio-baliabide batzuk landuko dituzte. Horretarako, eztabaida-saio bat eta hainbat pasadizo entzungo dituzte, ikasleek berenak sortu baino lehen. Xelebreenak izango du, noski, estimaziorik handiena eta horregatik grabatu egingo dugu, jatorrizko hiltun baten ereduarekin konparatu ahal izateko.

HABE